

20. Kuntze R. 1936. Krytyczny przegląd szkodników z rzędu chrząszczy zarejestrowanych w Polsce w latach 1919-1933. Roczn. Ochr. Rośl. 3, 2: 1-116.
21. Kuntze R., Noskiewicz J. 1938. Zarys zoogeografii polskiego Podola. Prace nauk., Tow. Nauk. we Lwowie, Dz. II, 4: VII + 538 ss.
22. Łomnicki J. 1924. Spis ryjkowców rodzaju rozpusza (*Liparus* Olivier) Muzeum im. Dzieduszyckich. Rozpr. i Wiad. z Muz. im. Dzieduszyckich. Lwiv, 9: 1-5.
23. Łomnicki J. 1925. Przegląd polskich gatunków rodzaju mrówka (*Formica* Linné). Pol. Pismo Entomol., Lwiv 3, 4: 151-162.
24. Łomnicki J. 1928. Spis mrówek Lwowa i okolicy. Księga pam. 50-lecia Gimnazjum IV im. Jana Długosza we Lwowie, 11 ss.
25. Łomnicki M. 1884. Catalogus coleopterorum Haliciae. Leopoli, 44 ss.
26. Łomnicki M. 1886. Chrząszcze czyli tęgopokrywe (*Coleoptera*) w zbiorach Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie. Wyd. Muz. im. Dzieduszyckich. Lwiv, t. II, XXXI + 308 ss.
27. Łomnicki M. 1913. Wykaz chrząszczów czyli tęgopokrywych (*Coleoptera*) ziem polskich (Catalogus coleopterorum Poloniae). Kosmos, Lwiv, 38: 21-155.
28. Noskiewicz J. 1922 a. Pszczółowate (*Apidae*) okolic Lwowa. Spraw. Kom. Fizjogr., Kraków, 55-56: 157-179.
29. Noskiewicz J. 1922 b. Fauna owadów okolic Lwowa, Chrysidae (Hym.). Pol. Pismo Ent. 1: 44-48.
30. Noskiewicz J. 1936. Die paläarktischen Colletes – Arten. Prace nauk., Tow. Nauk. we Lwowie, Dz. II, 3, 531 ss.
31. Noskiewicz J., Poluszyński G. 1925. Neue Arten der Strepsipterengattung Halictoxenos Pierce. Pol. Pismo Ent. 3: 182-188.
32. Noskiewicz J., Poluszyński G. 1926. O zarodkowym rozwoju u owadów wachlarzozoskrzydłych (*Strepsiptera*) w rodzaju *Stylops* Kirby. Spraw. Tow. Nauk. we Lwowie, 6: 148-153.
33. Noskiewicz J., Poluszyński G. 1935. Embryologische Untersuchungen an Strepsipteren. II. Teil. Polyembryonie. Zool. Pol. 1: 53-94.
34. Nowicki M. Siła 1860. Enumeratio lepidopterorum Haliciae Orientalis. Leopoli. XXX – 269 ss.
35. Nowicki M. Siła. 1864. Microlepidopterorum species novae. Cracoviae, 32 ss.
36. Nowicki M. Siła 1865. Motyle Galicyi. Lwiv. LXX + 152 ss.
37. Nunberg M. 1937. O wpływie różnych czynników na występowanie i populację strzygoni choinówki (*Panolis flammea* Schiff.). Rozpr. i Spraw. Ins. Bad. Leś. A, 22, Warszawa.
38. Popławski Z. 1992. Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844-1945. Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków. 363 ss.
39. Riedl T. 1992. Polska entomologia we Lwowie. Wiad. entomol., 11, 4: 235-252.
40. Romaniszyn J., Schille F. 1929-1930. Fauna motyli Polski (Fauna Lepidopterorum Poloniae). Prace Monogr. Kom. Fizjogr., Kraków, 6; t. 1, 552 ss.; t. 2, 358 ss.

УДК [502/4:7](075.8) Д13 Г.В. Парчук, канд. біол. наук – Державна служба
заповідної справи Міністерства природи України, м. Київ

ТЕРИТОРІЇ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ПАН-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОМЕРЕЖІ

Оцінено стан та перспективи участі України у створенні Пан-Європейської екомережі, насамперед, через розширення переліків водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарська конвенція), кількості територій у складі Смарагдової мережі Європи (Бернська конвенція) і Світової мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Особлива увага звертається на формування транскордонних природоохоронних територій.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, екомережа, водно-болотні угіддя, біосферні резервати.

*G.V. Parchuk – Government service
of the protected matter of Ministry of nature of Ukraine, Kiev*

The areas of nature protective fund as Pan-European Ecological Network elements

State and prospects for setting up in Ukraine of Pan-European Ecological Network elements, mainly through increasing number of wetlands of international importance (Ramsar Convention), areas of special international interest of the Emerald Network (Bern Convention) and World Biosphere Reserve Network. The special attention is given to establishing of transboundary protected areas.

Keywords: nature protective fund, ecological network, wetlands, biosphere reserves.

Усі території та об'єкти природно-заповідного фонду України, відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр. у 2000 році, становлять основу національної екомережі. Україна також бере активну участь у формуванні Пан-Європейської екомережі відповідно до Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (1995). Ця діяльність поєднується з виконанням міжнародних конвенцій та угод світового, європейського та регіонального рівнів, насамперед, через визначення водно-болотних угідь міжнародного значення у рамках Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як місця існування водоплавних птахів (Рамсар, 1971 р.), територій спеціального збереження (areas of special conservation interest) Смарагдової мережі Європи на виконання Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979), через участь у формуванні Світової мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО відповідно до положень Севільської стратегії розвитку біосферних резерватів (Biosphere Reserves: The Seville Strategy..., 1996). Особливу цінність мають об'єкти, що є транскордонними, тобто зв'язуючими ланками Пан-Європейської екомережі. Найбільш перспективним є визначення потенційних об'єктів Пан-Європейської екомережі серед територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, що дає змогу забезпечити належний менеджмент біотичного та ландшафтного різноманіття, хоча й існуюча у нашій країні практика менеджменту потребує удосконалення.

Метою даної роботи є оцінка реалій та перспектив включення територій та об'єктів природно-заповідного фонду України до складу Пан-Європейської екомережі та, зокрема і особливо, участі у формуванні транскордонних природоохоронних територій.

До Переліку водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарського переліку), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.1995 р. №935 "Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення", уже включено 22 водно-болотних угіддя України загальною площею біля 650 тис. га. Всі вони, якщо дотепер не заповідані, то є перспективними для заповідання.

Серед них є транскордонними три водно-болотних угіддя міжнародного значення на Дунаї: "Кілійське гирло", "Озеро Кугурлуй" і "Озеро Картал", що знаходяться поруч з водно-болотним угіддям Румунії "Дельта Ду-

наю" та угіддям Республіки Молдова "Озера у пониззі Прута". Також транскордонним є українське водно-болотне угіддя на Дністрі "Межиріччя Дністра-Турунчука", яке знаходиться поряд з таким же угіддям "Північна частина Дністровського лиману", до якого з 2003 р. примикає молдовське угіддя міжнародного значення "Нижній Дністер". Ще три наших водно-болотних угіддя міжнародного значення знаходяться у прикордонних зонах і тому є потенційно транскордонними (потребуються відповідні кроки сусідніх країн): "Затока Кривої і Коса Крива" на Азовському морі у прикордонні з Росією, "Шацькі озера" на кордоні з Польщею і Білоруссю і "Заплава ріки Прип'ять" та "Заплава ріки Стохід" на кордоні з Білоруссю.

Нещодавно, у вересні 2004 р., надійшло від Бюро Рамсарської конвенції повідомлення про розширення Переліку водно-болотних угідь міжнародного значення ще 11 цінними водно-болотними угіддями України загальною площею 28,4 тис. га. Ці угіддя повністю знаходяться у межах територій природно-заповідних установ (такий відбір проводився з метою забезпечення контролю за їх збереженням ще до надання їм міжнародного статусу), а саме: 1) Аквально-скельний комплекс Карадагу (Карадазький природний заповідник); 2) Аквально-скельний комплекс мису Казантип (Казантипський природний заповідник); 3) Аквально-прибережний комплекс мису Опук (Опукський природний заповідник); 4) Бакотська затока (національний природний парк "Подільські Товтри"); 5) Пониззя річки Смотрич (національний природний парк "Подільські Товтри"); 6) Торф'яно-болотний масив Переброди (Рівненський природний заповідник); 7) Поліські болота (Поліський природний заповідник); 8) Великий Чапельський під (біосферний заповідник "Асканія-Нова"); 9) Дніпровсько-Орільська заплава (Дніпровсько-Орільський природний заповідник); 10) Заплава Десни (Деснянсько-Старогутський національний природний парк); 11) Озеро Синевир (національний природний парк "Синевир"). Серед них тільки угіддя набуло статусу транскордонного, а саме: "Торф'яно-болотний масив Переброди", так як поряд на території Білорусі знаходиться водно-болотне угіддя міжнародного значення "Ольманські болота".

Робота над визначенням цінних водно-болотних угідь, які відповідають критеріям Рамсарської конвенції, продовжується. Є наміри збільшити і кількість транскордонних водно-болотних угідь. Серед них має бути і українсько-румунсько-словацько-угорське угіддя на Тисі, обговорення створення якого триває майже десятиріччя.

Головною підставою для визначення потенційних "територій спеціального інтересу збереження" Смарагдової мережі Європи є місцезнаходження типів природних середовищ (екотопів), перелічених у Резолюції Постійного комітету Бернської конвенції №4 від 1996 р. "Перелік зникаючих природних середовищ існування, які потребують спеціальних заходів збереження", та рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин відповідно до Резолюції №6 (1998 р.) "Про перелік видів, що потребують спеціальних заходів на їх збереження".

У 2001-2002 рр. зі складу природно-заповідного фонду України було відібрано і передано на розгляд Постійного комітету Бернської конвенції 15 об'єктів загальною площею 190331 га, а саме: 1) Поліські болота (Полісь-

кий природний заповідник), 2) Горгани (природний заповідник "Горгани"), 3) Розточчя (природний заповідник "Розточчя"), 4) Дніпровсько-Орільське межиріччя (Дніпровсько-Орільський природний заповідник), 5) Лебедині острови (філія Кримського природного заповідника), 6) Кримські гори (Кримський природний заповідник), 7) Мис Март'ян (природний заповідник "Мис Март'ян", 8) Карадаг (природний заповідник "Карадаг"), 9) Гора Опук (Опукський природний заповідник), 10) Медобори (природний заповідник "Медобори"), 11) Бучина (ділянка національного природного парку "Подільські Товтри"), 12) Кам'янецьке Придністров'я (ділянка національного природного парку "Подільські Товтри"), 13) Сколівські Бескиди (національний природний парк "Сколівські Бескиди"), 14) Ямненська гірська місцевість (Карпатський національний природний парк), 15) Єланецький степ (природний заповідник "Єланецький степ"). Серед них тільки об'єкт "Поліські болота" знаходяться у прикордонні з Білоруссю і є потенційно транскордонним.

Попередній аналіз також свідчить, що до Смарагдової мережі Європи Україна може запропонувати території усіх біосферних та природних заповідників і національних природних парків. Ми також маємо гарний потенціал у вигляді регіональних ландшафтних парків і низки заказників.

Необхідно відзначити, що Смарагдова мережа Європи є аналогом мережі "територій спеціального збереження" Європейського союзу "НАТУРА 2000", яка створюється на реалізацію Директив ЄС: щодо збереження диких птахів (Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds) та щодо збереження природних середовищ існування дикої фауни та флори (Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora). Виходячи з намірів нашої держави інтегруватися в ЄС з її розвинутими фінансовими механізмами й у відношенні фінансування природоохоронних програм, участь у створенні Смарагдової мережі Європи має гарну перспективу.

Участь у розвитку Світової мережі біосферних резерватів є досить престижною, бо ця мережа створюється на виконання Програми ЮНЕСКО "Людина і Біосфера" (започаткована у 1972 р.). Важливим є також і те, що у понятті "біосферний резерват" (див.: Севільська стратегія розвитку біосферних резерватів, 1995 р.) дуже тісно поєднуються питання збереження біорізноманіття з питаннями сталого розвитку територій (наш "біосферний заповідник" є категорією природоохоронних територій у складі природно-заповідного фонду України). А коли йде мова про створення транскордонних природоохоронних територій, то це ще і відродження давніх багатовікових зв'язків населення, що зараз проживає по обидві сторони кордонів, які вже не один раз в історії змінювалися.

До Світової мережі біосферних резерватів від України уже включені самостійно біосферні заповідники "Асканія-Нова", "Чорноморський" і "Карпатський", а також Дунайський біосферний заповідник у складі транскордонного (українсько-румунського) біосферного резервату "Дельта Дунаю", Ужанський національний природний парк з Надсянським регіональним ландшафтним парком у складі українсько-польсько-словацького біосферного резервату "Східні Карпати". Крім того, Шацький національний природний парк

у 2002 р. отримав статус біосферного резервату і є базовим під час створення української ділянки українсько-польського біосферного резервату (у перспективі українсько-польсько-білоруського) "Західне Полісся" (створення на етапі завершення) і до ЮНЕСКО направлено подання на Деснянсько-Старогутський резерват в якості української ділянки українсько-російського біосферного резервату у басейні р. Десни. У рамках проекту програми ТАСІС створюється українсько-польський біосферний резерват на Розточчі, до складу якого з української сторони мають увійти Яворівський національний природний парк, природний заповідник "Розточчя", створюваний біля кордону з Польщею новий регіональний ландшафтний парк та прилеглі до них сільськогосподарські угіддя та лісові землі (Стойко, 2000). Є велика вірогідність, що будуть створені транскордонні біосферні резервати у Марамороській ділянці Карпат разом з Румунією, у дельті р. Дністра з Молдовою, на р. Тиса з Угорщиною, на р. Прип'ять з Білоруссю та на р. Сіверський Донець з Росією. Як бачимо, більшість наших біосферних резерватів мають транскордонну спрямованість.

Природоохоронна територія може отримати європейський статус і таким чином стати елементом Пан-Європейської екомережі, отримавши Диплом Ради Європи для природоохоронних територій (відповідно до Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи №98 (29) від 18 вересня 1998 р. "Про положення щодо Європейського диплому для територій, що охороняються"). Поки-що таким дипломом (категорія А) в Україні нагороджено тільки Карпатський біосферний заповідник. Є бажання подати заявку на нагородження Європейським дипломом ще одного біосферного заповідника – "Асканії-Нови".

До транскордонних елементів Пан-Європейської мережі належать і транскордонні екологічні коридори. У 2000 р. у м. Бухаресті Міністр екології та природних ресурсів України разом з Міністрами довкілля Болгарії, Румунії та Молдови підписали Декларацію про співробітництво зі створення Нижньодунайського зеленого коридору. На стадії підготовки розробка українсько-польсько-білоруського екокоридору на Західному Бузі, розглядаються пропозиції щодо створення українсько-білоруського екокоридору на Прип'яті, українсько-російського екокоридору на Десні тощо. Є також пропозиції щодо створення українсько-молдовського екокоридору на Дністрі, українсько-білорусько-російського на Дніпрі, українсько-російського на Сіверському Донці.

До правових міжнародних механізмів створення Пан-Європейської екомережі належить і Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.) з її Угодами: про збереження кажанів в Європі (Лондон, 1991 р.), про збереження китоподібних Чорного моря, Середземного моря та прилеглої акваторії Атлантичного океану (Монако, 1996 р.) та про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (Гаага, 1995 р.). У рамках Боннської конвенції Мінекоресурсів України підписані Меморандум про збереження тонкодзьобого кроншнепа *Numenius tenuirostris*, Меморандум про збереження прудкої очеретянки *Acrocephalus paludicola* та Меморандум взаєморозуміння щодо збереження дрофи *Otis tarda*. Хоча окрема мережа природоохоронних територій на виконання цих конвенцій, як і на збере-

ження видів з Європейського червоного переліку видів тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1992 р.) не створюється, заповідання залишається найбільш дієвим механізмом збереження тих видів тварин, які знаходяться у небезпеці і потребують спеціальних заходів на їх збереження зусиллями усіх зацікавлених у цьому країн.

Без сумніву, свою роль у формуванні Пан-Європейської екомережі (і не без участі України!) ще зіграють започатковані у 2000 р. у м. Флоренція (Італія) Європейська ландшафтна конвенція та у 2003 р. у столиці України м. Києві Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат.

Таким чином, формування в Україні елементів Пан-Європейської екомережі є логічним кроком розвитку природоохоронної справи України, одним з чинників інтеграції нашої держави до європейської системи співробітництва у цій сфері.

Література

1. **Biosphere Reserves: The Seville Strategy and the Statutory Framework of the World Network UNESCO.** – UNESCO, Paris, 1996. – 18 pp.

2. **Всеєвропейська** стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. – К.: Авалон, 1998. – 52 с.

3. **Стойко С.М.** Сучасний стан заповідної мережі на Львівщині та екологічні засади створення польсько-українського біосферного резервату на Розточчі// Лісівничі дослідження на Україні: Проблеми і перспективи розвитку природоохоронних об'єктів на Розточчі. Матер. міжнар. наук.-практ. конференції (с. Шкло, 6-7.07.2000 р.). – Львів: Логос, 2000. – С. 59-65.

УДК 91:502

*І.П. Ковальчук, Є.А. Іванов, І.Б. Свідерко –
ЛНУ ім. Івана Франка*

ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Охарактеризовано сучасний стан природно-заповідного фонду Львівської області. Зокрема, здійснено аналіз розміщення природоохоронних територій за адміністративними, природними і басейновими одиницями районування регіону.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, басейнові одиниці.

I.P. Koval'chuk, Ye.A. Ivanov, I.B. Sviderko – LNU named after Ivan Franko

Geographic Legitimacy of Spatial Allocation of Nature Protected Areas in Lviv region

Contemporary status of nature-protected fund of Lviv region was characterizing. Particularly, leading the analysis of allocation of nature protected areas in administrative, nature and basin units of district making of region.

Keywords: nature protected areas, basin units.

Аналіз поширення природоохоронних територій та об'єктів по території Львівської області є актуальним і цікавим завданням, вирішення якого дасть змогу оптимізувати природно-заповідний фонд (ПЗФ) регіону. З метою вивчення географічних закономірностей розподілу об'єктів ПЗФ Львівщини ми провели оцінку динаміки зміни та його сучасного стану, зокрема, здійснено